

УДК 378 : 371.134

Внукова О.М.,

к.пед.н., доцент кафедри педагогіки та методики професійного навчання Київського національного університету технологій та дизайну, vnukova.olga@bk.ru

Україна, м. Київ

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

У статті досліджено комунікативну компетентність майбутніх інженерів-педагогів. Використовуючи методи аналізу та узагальнення, визначено структурні компоненти даного поняття, критерії та показники рівнів сформованості. Проаналізовано компетентності щодо комунікації у Національній рамці кваліфікацій. Запропоновано комунікативні компетентності, які можуть бути включені до програмних компетентностей освітнього ступеня «Магістр» для студентів спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Охарактеризовано основні напрямки формування комунікативної майстерності майбутніх інженерів-педагогів як вищого рівня комунікативної компетентності.

Ключові слова: компетентнісний підхід в освіті, комунікативна компетентність, рівні комунікативної компетентності, комунікативна майстерність, майбутні інженери-педагоги.

Постановка проблеми. На сучасному етапі у зв'язку з входженням України у світовий освітній простір спостерігається стійка тенденція впровадження компетентнісного підходу до підготовки фахівців, яка визначена нормативно Національною рамкою кваліфікацій, Законом «Про вищу освіту». Освітні результати і пріоритети за такого підходу зміщуються від досягнення конкретного рівня знань, умінь та навичок до здатностей застосовувати їх на практиці у повсякденному житті та професійній діяльності.

Поняття «професійна компетентність» педагога розглядається як володіння педагогом необхідною сумою знань, умінь та навичок, що визначають сформованість його педагогічної діяльності, педагогічного спілкування та особистості викладача як носія певних цінностей, ідеалів та педагогічної свідомості [1,с.9]. Поняття компетентності педагога характеризує його як професіонала та майстра своєї справи. Від того, наскільки ефективно вдається організувати педагогічну взаємодію, донести інформацію чи роз'яснити завдання, створити позитивну атмосферу, відповідну мотивацію, залежить навчально-виховний результат. Роль педагога у впливі на розвиток учнів має залишатися провідною всупереч активному поширенню інформаційно-комунікативних технологій. Натомість, спостерігається невідповідність очікування учнів, їх батьків, громадськості рівню комунікативної компетентності багатьох педагогів, у тому числі, і закладів професійно-технічної освіти.

Підвищення ролі педагогічних працівників перетворює проблему формування комунікативної майстерності як вищого рівня комунікативної компетентності на одну з найважливіших у підготовці інженерів-педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різноманітних аспектів компетентнісного підходу в освіті присвячені праці О. Пометун, Н. Бібіка, І. Зимньої, В. Петрука, А.Хуторського, В.Бондар, О. Локшиної, М. Рудь, А. Капської, О. Романовського, М. Пустового та інших. А. Марковою, Е. Зеєром,

Н. Кузьміною та іншими вивчалася професійна компетентність. Педагогічна компетентність або професійна компетентність педагога була предметом розгляду М. Лук'янової, Т. Шаматова, Л. Алексєєва, О. Дубасенюк, Л. Макарової, В. Бездухова, Н. Кузьміної, М. Лук'янової та інших.

Проблемі підготовки майбутніх інженерів-педагогів присвячено роботи О. Коваленко, А. Мойсеюка, Е. Зеєра, І. Прокопенка, М. Сметанського, В. Безрукової, А.Алексюка та інших. Різні аспекти професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів розкрито в дослідженнях Л. Тархан, Н. Брюханової, С. Ігнатенко, О. Прохорової, І. Філімонової, Л. Омельченко, О. Керницького, Е. Сердюкової та інших.

Поняття «комунікативна компетентність» до 60-х років ХХ ст. розглядалося переважно у лінгвістичному форматі (наприклад, Н. Хомським), потім – у широкому контексті як вміння використовувати мову (С.Савінгтоном, В. Сафоною та іншими). Сьогодні його трактують як складне особистісне утворення, що включає не тільки периферію особистісних властивостей, а і мотивацію, емоційний стан, світогляд тощо (Г. Васильєв, Ю. Жуков, Л. Мігіна, Л. Столяренко, В.Якунін та інші). Формування комунікативної компетентності аналізується в працях В. Введенського, Д. Годлевської, Т. Дементьєвої, Ю. Жукова, О. Касаткіна, С. Максименко, Л. Савенкова, Л. Хоружої, І. Воробйова, О. Онопрієнко та інших. Комунікативна компетентність є предметом дослідження і у системі педагогічної освіти (А. Маркова, Г. Балл, М. Забродський, С. Максименко, Л. Петровська, Ю. Ємельянов, Є. Руденський та інші). В ракурсі педагогічної майстерності розкриті комунікативні аспекти діяльності педагога І. Зязюном, В. Кан-Каликом, С. Братченком, Т.Аргентовою та іншими. Останнім часом у дисертаційних дослідженнях звернено увагу на особливості формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя (І.Когут), на розвиток комунікативної компетентності викладачів професійно-технічних навчальних закладів у

післядипломній освіті (З. Єрмакова). Разом з тим, аналіз наукової літератури свідчить, що бракує робіт, у яких би висвітлювались проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів-педагогів.

Метою статті є розкриття основних напрямків і шляхів формування комунікативної майстерності майбутніх інженерів-педагогів як вищого рівня комунікативної компетентності.

Методами дослідження є: порівняльний аналіз, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень, педагогічне спостереження, усне опитування, анкетування.

Виклад основного матеріалу. Перед інженерно-педагогічною освітою України стоїть завдання формування компетентних фахівців, які поєднують глибокі теоретичні знання і практичну підготовку. Е. Зеєр підкреслював, що інженер-педагог – це фахівець з вищою освітою, що здійснює педагогічну, навчально-виробничу, організаційно-методичну діяльність із професійної підготовки учнів у системі професійно-технічної освіти, а також кваліфікованих робітників на виробництві. Інженера-педагога характеризує широкий педагогічний профіль, він спроможний виконувати функції майстра виробничого навчання й викладача спеціальних технологій і загальнотехнічних дисциплін [2].

Компетентнісний підхід заповнив наш нинішній вітчизняний освітній простір. Він став відповіддю на актуальні потреби суспільства, особливо ринку праці. Трактують поняття «компетентність» досить широко: до нього відносять і навчальні здібності, знання та вміння (вміння успішно навчатися) і навички (комунікативні, соціальні навички), і моральні цінності (громадянська відповідальність чи відповідальність за навколишнє середовище), і ставлення (групова солідарність). Відтак за структурою вирізняють організаційну, технологічну, екологічну, правову, політичну, культурологічну, соціальну, економічну компетентність, а також компетентність у сфері комунікативної діяльності та у сфері особистого повсякденного життя людини [3,с.66].

Комунікативна компетентність розглядається як показник освітньо-культурного рівня особистості. Л. Петровська вважає, що це - конгломерат знань, мовних і немовних умінь і навичок спілкування, набутих людиною в ході природної соціалізації, навчання і виховання, здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з людьми [4,с.46]. Н. Бутенко комунікативну компетентність трактує ширше: як сукупність знань, умінь і навичок, що включають: функції спілкування й особливості комунікативного процесу; види спілкування й основні його характеристики; засоби спілкування (вербальні та невербальні); репрезентативні системи і ключі доступу до них; види слухання і техніки його використання; специфіку взаємодії з різними співрозмовниками; форми і методи ділової взаємодії; технології та прийоми впливу на людей; методи генерування ідей та інтеграції людей для конструктивної комунікації; самопрезентацію і стратегію успіху [5,с.225]. У сучасних дослідженнях триває теоретичний аналіз і осмислення категорії

«комунікативна компетентність», розширюється її змістовне наповнення, зокрема, береться до уваги особистісний аспект.

Розвиток комунікативної компетентності, безперечно, є необхідною умовою ефективності будь-якої професійної діяльності. Для педагога І Зязюн визначав комунікативну компетентність як професійно-особистісну якість, що характеризується потребою здійснювати професійне спілкування, здатністю легко вступати в контакт, а також викликати позитивні емоції у співрозмовників, відчувати задоволення від спілкування [6].

Діяльність інженера-педагога у закладах професійно-технічної освіти передбачає безпосередню взаємодію з учнями, тому комунікативна компетентність забезпечує головне – вплив особистості на особистість. Ефективність впливу залежить від культури мови (правильна вимова, логічна стрункість викладу думок і т. д.), емоційної експресії, педагогічного такту, стилю спілкування тощо.

За визначенням З. Єрмакової, комунікативна компетентність викладачів ПТНЗ є складним системним утворенням, яке поєднує в собі мотиваційну спрямованість на оволодіння високим рівнем комунікативної компетентності, комплекс взаємопов'язаних професійних (педагогічних і спеціальних) комунікативних знань, умінь та інтеграцію їх у професійно-педагогічну діяльність, завдяки сформованим професійно важливим якостям, необхідних для свідомої регуляції комунікативної поведінки [7,с.69]. Дослідниця проаналізувала структурні компоненти комунікативної компетентності багатьох авторів і виділила кількісні показники частоти використання цих компонентів. Здатність встановлювати та підтримувати контакти з іншими людьми та сукупність навичок та вмінь, необхідних для ефективного спілкування – найчастіше використані компоненти [7,с.31]. На нашу думку, процес розвитку комунікативної компетентності майбутніх інженерів-педагогів включає формування відповідних мотивів, набуття знань, вмінь, навичок щодо комунікації, а також особистісних якостей, що сприятимуть успіху у спілкуванні.

Структуру комунікативної компетентності майбутніх інженерів-педагогів обґрунтовуємо, беручи до уваги дослідження Н. Сушика [8]: 1) когнітивний компонент; 2) індивідуально-особистісний емоційний компонент; 3) поведінковий компонент. Критеріями та показниками сформованості комунікативної компетентності майбутніх інженерів-педагогів є: для когнітивного компоненту – система знань про особливості комунікації, зокрема, педагогічної, уявлення про правила, стилі спілкування, позиції, прийоми, техніки та засоби взаємодії; для індивідуально-особистісного емоційного компоненту – гуманістична спрямованість, готовність до діалогічних взаємин, товариськість, розвинуті емпатія та рефлексія, розуміння інших людей в умовах глобалізації, високий рівень ідентифікації з виконуваними професійними та соціальними ролями, позитивна Я-концепція, адекватні вимогам професійної діяльності психоемоційні стани;

для поведінкового компоненту – здатність до взаємодії, володіння культурою мови, вміння знаходити та передавати фахову інформацію. За вищезначеними критеріями та показниками ми розробили анкету для визначення рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх інженерів-педагогів, яких виділили три: низький, середній і високий. Низький рівень комунікативної компетентності характеризується недостатніми знаннями щодо особливостей педагогічної взаємодії, слабкими перцептивними вміннями, підвищеною тривожністю щодо процесу та результату спілкування, помилковістю їх прогнозування, невправне володіння зовнішньою та внутрішньою педагогічними техніками, недостатніми мовленнєвими вміннями, невиразною спрямованістю щодо майбутньої професійної діяльності. Середній рівень передбачає знання стилів, позицій педагогічного спілкування, технік взаємодії, але може бути непевність у їх виборі, нездатність завжди правильно вирішувати конфліктні ситуації; добре володіння мовленнєвими вміннями, використання їх згідно цілям, готовність до діалогічної взаємодії з учнями. Високий рівень, на нашу думку, забезпечується глибокими знаннями теорії педагогічної комунікації, чіпкою установкою на педагогічну діяльність, відчуттям задоволення від спілкування, оптимізмом щодо результатів навчально-виховної діяльності, проявом емоційного позитивного стану на всіх рівнях спілкування, досконалим володінням техніками взаємодії, демократичним стилем спілкування з учнями, використанням вмінь соціальної перцепції.

У Київському національному університеті технологій та дизайну протягом 2014-2016 навчальних років проводилось дослідження серед студентів інженерно-педагогічних спеціальностей випускових курсів бакалаврату за допомогою анкетування, усного опитування, спостереження під час педагогічної практики, і було констатовано, що у студентів переважає середній рівень комунікативної компетентності. Загалом, 78 % респондентів легко налагоджують контакт з іншими людьми, проте ускладнення у спілкуванні з учнями під час практики мали 65 %. 85 % студентів розуміють поняття «комунікативна майстерність». 40% опитаних не знають, як усунути бар'єри у спілкуванні, а 55 % бояться складних педагогічних ситуацій у майбутній педагогічній діяльності. Таких відповідей не було у студентів, які мали можливість спробувати себе у ролі педагога не тільки під час практики, а і працюючи в оздоровчих таборах, проводячи курси, засідання гуртків, тренінги тощо. 70 % опитаних готові взяти на себе проведення занять чи тренінгів за умови належної підготовки. На запитання: «Чи збиває Вас з пантелику майбутній виступ перед великою аудиторією?», 33 % відповіли, що так, а 53 % - ні. Тобто, більшість не готові до складних комунікативних ситуацій. Опитування виявило і проблему студентів у мовленні: 48 % часто вживають слова-суржиків. 15 % студентів у себе не відмітили таких важливих педагогічних якостей, як витримка, делікатність, такт. Також, на жаль, не всі студенти, а лише 82 %, мають бажання працювати інженером-педагогом, із них тільки 12 % цього палко хочуть, а 18 % диямують за обставинами. Тобто, частина студентів

випускових курсів не визначилась, чи буде пов'язувати своє життя з діяльністю за фахом. І ми помітили тенденцію, що це стосується студентів із низьким рівнем комунікативної компетентності.

Щоб визначитися із напрямками формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів-педагогів, звертаємося до Національної рамки кваліфікацій, де детально розроблено та описано дев'ять кваліфікаційних рівнів, які визначаються певною сукупністю компетентностей [9]. Комунікація в документі розглядається як взаємозв'язок суб'єктів з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності. Погоджуємося з думкою Н. Волкової, що професійно-педагогічна комунікація це – система безпосередніх чи опосередкованих зв'язків, взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів, засобів комп'ютерної комунікації з метою взаємообміну інформацією, моделювання й управління процесом комунікації, регулювання педагогічних відносин [10]. Підготовка майбутніх педагогів для системи професійно-технічної освіти здійснюється у вищих навчальних закладах відповідно до 5, 6, 7 рівнів. Отже, вступивши до ВНЗ, студент уже повинен мати такі компетентності щодо комунікації: ситуативна взаємодія в обмеженому колі осіб за допомогою інших; реагування на прості усні повідомлення (0 рівень), інтеграція до соціальних груп; реагування на прості письмові та усні повідомлення (1 рівень), взаємодія в колективі для виконання завдань; продукування деталізованих усних і письмових повідомлень (2 рівень), здатність до ефективної роботи в команді; сприйняття критики, порад і вказівок; продукування деталізованих усних і письмових повідомлень, зокрема у професійній діяльності (3 рівень), здійснення наставництва, передавання досвіду; продукування складних деталізованих усних і письмових повідомлень, зокрема у професійній діяльності (4 рівень). У ВНЗ студент має набути такі компетентності: взаємодія, співробітництво з широким колом осіб (колеги, керівники, клієнти) для провадження професійної або навчальної діяльності (5 рівень – відповідає освітньо-кваліфікаційному рівню «молодший бакалавр»), донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності; здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію (6 рівень – «бакалавр»), зрозуміле і недвозначне донесення власних висновків, а також знань та пояснень, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються; використання іноземних мов у професійній діяльності (7 рівень – «магістр»). Саме на цьому рівні комунікативна компетентність, на нашу думку, може досягти високого рівня майстерності.

Для майбутніх педагогів професійно-технічних навчальних закладів комунікативна компетентність є і базовою, і професійною. Ми вважаємо, що до програмних компетентностей освітнього ступеня «Магістр» для студентів спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) можуть бути включені такі комунікативні компетентності: до загальних: уміння об'єктивно оцінювати та презентувати наукові

результати; критично оцінювати події і явища; здатність представляти складну комплексну інформацію у стислій усній та письмовій формі; вміння просто і логічно висловитись на фахові теми або теми особистих інтересів іноземною мовою; здатність спілкуватись з експертами з інших галузей; позитивне ставлення до несхожості та інших культур; володіння навичками використання програмних засобів і роботи в комп'ютерних мережах, уміння використовувати інтернет-ресурси; уміння працювати в команді; дотримання системи норм і правил професійної етики, що регулюють міжособистісні відносини; до фахових компетентностей: когнітивні уміння та навички демонструвати знання з фахової сфери щодо вирішення педагогічних завдань, спеціальних технологій, створювати бази даних і презентаційні слайди для ефективного супроводу навчально-виховного процесу, презентації наукового матеріалу, його аргументації письмово та усно; здатність ефективно використовувати засоби комп'ютерної техніки; здатність до співпраці із спеціалістами інших галузей для вирішення конкретних завдань, вміння працювати в команді. Програмними результатами навчання буде, відповідно, передбачено: здатність продемонструвати знання та розуміння з основ професійних комунікацій; вміння ефективних комунікативних взаємодій, в тому числі, засобами комп'ютерної техніки і інформаційних технологій; здатність продемонструвати навички презентації наукового матеріалу, оформлення наукової публікації; продемонстрована вправність спілкуватися однією іноземною мовою, включаючи володіння спеціальною термінологією, можливості спілкування з іноземними фахівцями. До комунікативних педагогічних умінь відносимо: вміння вести вербальний і невербальний обмін інформацією, а також проводити діагностування особистісних якостей і якостей співрозмовника; вміння організовувати психолого-педагогічну взаємодію; вміння ідентифікувати себе зі співрозмовником, емпатійне ставлення до нього.

Майбутнім інженерам-педагогам для набуття потрібних комунікативних компетентностей, на нашу думку, у навчальний план на магістерському рівні варто включити обов'язкові дисципліни «Педагогічна майстерність», «Ділова іноземна мова». Для вільного вибору студентам можна запропонувати «Психологічні технології іміджмейкінгу», «Психологію особистості», «Психологію самореалізації», «Психологія спілкування», за умови опанування за бакалаврською програмою «Української мови (за професійним спрямуванням)», «Риторика», «Основ красномовства», «Етики ділового спілкування», «Психології професійної діяльності».

Формуванню у майбутніх інженерів-педагогів комунікативної компетентності сприятиме реалізація сучасних особистісно орієнтованих освітніх технологій, конкретних методів емоційно-морального стимулювання, зацікавлення, створення ситуацій новизни, емоційного сплеску та захоплення, інтерактивні методики навчання, ділові ігри, тренінги.

Висновки. Напрямами формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів-педагогів, які навчаються за магістерськими програмами, є: поглиблення психолого-педагогічних знань, розвиток

комунікативних умінь та навичок, посилення гуманістичної спрямованості, вироблення індивідуального стилю взаємодії. Це можна реалізувати опануванням дисциплін «Педагогічна майстерність», «Ділова іноземна мова», з психології спілкування (за вибором студентів), які б сприяли формуванню когнітивної складової комунікативної компетентності; широким використанням інтерактивних методів навчання та спеціальних методик, зокрема тренінгів, для посилення, найперше, індивідуально-особистісного емоційного компоненту; проведенням відповідних виховних заходів, педагогічної (переддипломної) практики, сприянням самовихованню студентів, що забезпечило б формування поведінкового аспекту комунікативної компетентності. Отже, завдання вищого навчального закладу у сьогодишніх умовах – допомогти майбутньому інженеру-педагогу опанувати комунікативну майстерність для усвідомленої і продуктивної професійної діяльності у системі професійно-технічної освіти, сформувати гуманістичну спрямованість, розвинути педагогічні здібності, оволодіти техніками взаємодії, підготуватися до професійного аналізу великого розмаїття педагогічних ситуацій.

Подальший науковий пошук може бути пов'язаний із визначення можливостей формування комунікативної компетентності у процесі вивчення окремих дисциплін, передбачених навчальними планами та програмами підготовки майбутніх інженерів-педагогів.

Література

1. Кайдалова А. Г. Педагогічна майстерність викладача / Кайдалова А. Г., Шокина Н. Б., Вахрушева Т. Ю.: навч. посіб. – Х.: Вид-во НФаУ, 2009. – 140 с.
2. Зеер Э. Ф. Профессиональное становление личности инженера-педагога / Э. Ф. Зеер. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1988. – 120 с.
3. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65–69.
4. Петровская А. А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг / А. А. Петровская. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.
5. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача / Н. Ю. Бутенко: навч. посіб. – К.: КНТЕУ, 2005. – 336 с.
6. Зязюн І. А. Естетичні засади педагогічної майстерності / І. А. Зязюн // Професійна освіта. – 2006. – № 3. – С. 6-11.
7. Єрмакова З. І. Розвиток комунікативної компетентності викладачів професійно-технічних навчальних закладів у післядипломній освіті: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Єрмакова Зоя Іванівна – Запоріжжя, 2015. – 336 с.
8. Сушик Н. С. Сутність, зміст, структура комунікативної компетентності майбутнього соціального педагога / Н. С. Сушик // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Педагогічні науки». – 2010. – № 23. – С. 250 – 253.
9. Про затвердження національної рамки кваліфікацій Постанова Кабінету міністрів України від 23.11.2011. №1341. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>
10. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: [Шекст] : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Волкова Н. П. – К.: Вид. центр «Академія», 2006. – 256 с.

References

1. Kaidalova L. H. Pedahohichna maisternist vykladacha / Kaidalova L. H., Shchokina N. B., Vakhrusheva T. Yu: navch. posib. – Kf.: Vyd-vo NFaU, 2009. – 140 s.
2. Zeer O. F. Professionalnoe stanovleniye lychnosti ynzhenera-pedahohia / O. F. Zeer. – Sverdlovsk: Yzd-vo Ural. un-ta, 1988. – 120 s.
3. Pometun O. Kompetentnisnyi pidkhiid – naivazhlyvishyi oriientyr rozvytku suchasnoi osvity / O. Pometun // Ridna shkola. – 2005. – № 1. – S. 65–69.
4. Petrovskaia L. A. Kompetentnost v obshchenyy. Sotsyalno-psykholohicheskyi trenynh / L. A. Petrovskaia. – M.: Yzd-vo MIFU, 1989. – 216 s.
5. Butenko N. Yu. Komunikatyvna maisternist vykladacha / N. Yu. Butenko: navch. posib. – K.: KNEU, 2005. – 336 s.
6. Ziaziun I. A. Estetychni zasady pedahohichnoi maisternosti / I. A. Ziaziun // Profesiina osvita. – 2006. – № 3. – S. 6–11.
7. Yermakova Z. I. Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti vykladachiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv u pishadyplommii osviti: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Yermakova Zoia Ivanivna – Zaporizhzhia, 2015. – 336 s.
8. Sushyk N. S. Sutnist, zmist, struktura komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnoho sotsialnoho pedahohia / N. S. Sushyk // Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Seriya "Pedahohichni nauky". – 2010. – № 23. – S. 250 – 253.
9. Pro zatverdzhennia natsionalnoi ramky kvalifikatsii [Elektronnyi resurs] : Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 23.11.2011. №1341. – Rezhym dostupu: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>
10. Volkova N. P. Profesiino-pedahohichna komunikatsiia: [Tekst] : navch. posib. dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv / Volkova N. P. – K.: Vyd. tsentr «Akademiia», 2006. – 256 s.

Vnukova O.N.,

cand. Sc. (Educ.), associate professor of Department of pedagogy and vocational training methodology of
Kyiv national university of technologies and design, vnukova.olga@bk.ru

Ukraine, Kyiv

FORMATION OF COMMUNICATIVE SKILLS OF FUTURE ENGINEERS-TEACHERS

The article addresses the competence approach in preparing future engineers-teachers. We use methods of comparative analysis and synthesis, structural components of the concept determined, criteria and performance levels of development are dealt with. Knowledge for communication in the National frame of qualifications analysed. A communicative competence, which may be included in the educational program competences degree "Master" for students of 015 Professional education (with specializations has been proposed). The article highlights the main directions of communicative skills of future engineers-teachers as a higher level of communicative competence.

Key words: competence approach in education, communicative competence, level of communicative competence, communicative skills, future engineers and teachers.

